

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.02.2014, sen. zn. 29 ICdo 4/2012, ECLI:CZ:NS:2014:29.ICDO.4.2012.1

Číslo: 59/2014

Právní věta: U přihlášené vykonatelné směnečné pohledávky přiznané pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu lze uplatnit jako důvod popření její pravosti nebo výše i kauzální námitky, nebyly-li uplatněny dlužníkem v řízení, které předcházelo vydání tohoto rozhodnutí. Z pohledu ustanovení § 199 odst. 2 insolvenčního zákona v takovém případě nejde o (nepřípustné) jiné právní posouzení věci.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.02.2014

Spisová značka: 29 ICdo 4/2012

Číslo rozhodnutí: 59

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Incidenční spory, Insolvence, Rozhodčí řízení, Směnky

Předpisy: § 199 odst. 2 IZ ve znění do 30.03.2011

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K r a j s k ý s o u d v Hradci Králové (dále jen „insolvenční soud“) rozsudkem ze dne 4. 2. 2011 zamítl žalobu o určení, že žalobce (P., a. s.) má v insolvenčním řízení druhého a třetí žalovaných (R. Ch. a J. Ch.), v němž je první žalovaný insolvenčním správcem, pohledávku ve výši 72 745,50 Kč (bod I. výroku), a rozhodl o nákladech řízení (body II. a III. výroku).

V r c h n í s o u d v Praze k odvolání žalobce rozsudkem ze dne 2. 6. 2011 potvrdil rozhodnutí insolvenčního soudu (první výrok) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (druhý a třetí výrok).

Soudy vyšly z toho, že:

- 1) Dne 23. 11. 2006 uzavřel žalobce jako věřitel s třetí žalovanou jako dlužnicí smlouvu o revolvingovém úvěru, jíž se zavázal poskytnout třetí žalované úvěr ve výši 144 000 Kč, s tím, že částky 72 000 Kč a 1900 Kč započte na úhradu smluvní odměny s poskytnutím úvěru a poplatku za uzavření smlouvy, tudíž bude žalované vyplaceno 70 100 Kč. Úvěr bude uhrazen v 36 měsíčních splátkách po 4000 Kč a součástí smlouvy jsou též smluvní ujednání o sankcích za porušení smlouvy.
- 2) Dne 17. 12. 2009 žalobce vyúčtoval třetí žalované smluvní pokutu za neuhrazení splátek č. 35 a 36 ve výši 72 000 Kč (dle bodu 13.4 smluvních ujednání).
- 3) Dne 4. 3. 2010 zjistil insolvenční soud úpadek druhého a třetí žalovaných a povolil jeho řešení

oddlužením; první žalovaný byl ustanoven insolvenčním správcem.

4) Téhož dne vydal rozhodce Mgr. M. L. rozhodčí nález, kterým třetí žalované uložil, aby žalobci zaplatila 115 600 Kč s 6% úrokem p. a. od 31. 12. 2009 do zaplacení a 1600 Kč na náhradu nákladů rozhodčího řízení.

5) Žalobce přihlásil dne 25. 3. 2010 do insolvenčního řízení vůči třetí žalované nevykonatelnou pohledávku z titulu nedoplatku na směnečné sumě ze zajišťovací směnky ve výši 116 797 Kč, sestávající ze směnečné sumy ve výši 115 600 Kč a „směnečného“ úroku ve výši 1197 Kč.

6) Na přezkumném jednání konaném dne 23. 4. 2010 popřeli žalovaní pohledávku žalobce do výše 72 745,50 Kč, s tím, že v popřeném rozsahu jde o smluvní pokutu ve výši 72 000 Kč a „směnečný“ úrok ze smluvní pokuty ve výši 745,50 Kč.

7) První žalovaný namítal, že neplatnost některých ustanovení smlouvy o revolvingovém úvěru měla za následek i vyplnění blanco směnky v rozporu s vyplňovacím právem směnky a následně i nesprávné rozhodnutí rozhodce, zejména „když se dlužníci před rozhodcem nevyjádřili“.

Odvolací soud předně, na rozdíl od insolvenčního soudu, uzavřel, že pohledávka žalobce je vykonatelná. Tomuto závěru nebrání (dle odvolacího soudu) to, že skutečnost, že pohledávka je vykonatelná, vyšla najevo až po přezkumném jednání. Naopak, ustanovení § 198 odst. 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), podle odvolacího soudu řeší tuto situaci tím, že důkazní břemeno přechází na žalovaného, který musí prokázat důvod popření.

Přesto odvolací soud neměl odvolání za důvodné. Dospěl totiž k závěru, že ujednání o zaplacení smluvní pokuty je v rozporu s dobrými mravy, a tudíž i neplatné ve smyslu ustanovení § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. K tomu s odkazem na ustanovení § 199 insolvenčního zákona doplnil, že z rozhodčího nálezu vyplývá, že třetí žalovaná v rozhodčím řízení neuplatnila proti nároku žalobce žádné skutečnosti, kterými by zpochybnila právo na zaplacení smluvní pokuty, proto byl první žalovaný oprávněn namítat v řízení o určení pravosti „nyní již vykonatelné pohledávky“, že smluvní ujednání o zaplacení smluvní pokuty je absolutně neplatné pro rozpor s dobrými mravy.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání (doplněné podáním ze dne 26. 3. 2012), odkazuje co do jeho přípustnosti na ustanovení § 238a odst. 1 písm. a) a § 237 odst. 1 a 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, uplatňuje dovolací důvod uvedený v ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., tj. namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci, a požaduje, aby Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Otázku zásadního právního významu napadeného rozsudku dovolatel spatřuje v tom, zda je v rámci řízení o určení popřené pohledávky dle insolvenčního zákona možné uplatňovat odlišné právní hodnocení vykonatelné pohledávky, než bylo provedeno v nalézacím řízení, když se dlužník v nalézacím řízení nevyjádřil.

Odvolacímu soudu dovolatel vytýká nesprávný výklad ustanovení § 199 odst. 2 insolvenčního zákona. Má za to, že zákon připouští jako důvod popření vykonatelných pohledávek jen ty skutkové námitky, které dlužník neuplatnil v „nalézacím řízení“. Právní hodnocení pohledávky zákon v incidenčních sporech nepřipustil. Proto se podle dovolatele soud u vykonatelné pohledávky nikdy nemůže zabývat tím, zda je nárok v souladu s dobrými mravy, neboť jde o nepřipustné právní hodnocení.

První žalovaný ve vyjádření polemizuje s námitkou dovolatele, že by v dané věci šlo pouze o jiné právní posouzení. Zdůrazňuje, že třetí žalovaná v rozhodčím řízení neuplatnila proti nároku žádné skutečnosti, kterými by zpochybnila právo na zaplacení smluvní pokuty, pročez je první žalovaný oprávněn namítat v řízení o určení pravosti vykonatelné pohledávky, že smluvní ujednání o zaplacení smluvní pokuty je absolutně neplatné pro rozpor s dobrými mravy. Poukazuje i na to, že je sporná sama platnost rozhodčí doložky, a tím i vykonatelnost pohledávky.

Nejvyšší soud dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Podle ustanovení § 7 odst. 1 insolvenčního zákona pro insolvenční řízení a pro incidenční spory se použijí přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu, nestanoví-li tento zákon jinak nebo není-li takový postup v rozporu se zásadami, na kterých spočívá insolvenční řízení.

Pro rozhodnutí vydaná v incidenčním sporu jsou tudíž ustanovení občanského soudního řádu o přípustnosti dovolání přiměřeně aplikovatelná dle § 7 odst. 1 insolvenčního zákona.

Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (do 31. 12. 2012) se podává z bodu 7., článku II., zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Dovolání žalobce proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé shledává Nejvyšší soud přípustným podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., když zásadní právní význam napadeného rozhodnutí spatřuje ve výkladu ustanovení § 199 odst. 2 insolvenčního zákona, které z pohledu otázek dovoláním předestřených dosud nebylo dovolacím soudem beze zbytku vyloženo.

Nejvyšší soud se - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (a se zřetelem ke způsobu, jímž byla založena přípustnost dovolání, ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

S ohledem na datum rozhodnutí o úpadku jsou pro další úvahy Nejvyššího soudu podstatná níže uvedená ustanovení insolvenčního zákona v jeho znění účinném do 30. 3. 2011 (k tomu srov. čl. II bod 1. přechodných ustanovení k zákonu č. 69/2011 Sb., jímž byl s účinností od 31. 3. 2011 novelizován insolvenční zákon).

Podle ustanovení § 199 insolvenčního zákona insolvenční správce, který popřel vykonatelnou pohledávku, podá do 30 dnů od přezkumného jednání u insolvenčního soudu žalobu, kterou své popření uplatní proti věřiteli, který vykonatelnou pohledávku přihlásil. Lhůta je zachována, dojde-li žaloba nejpozději posledního dne lhůty soudu (odstavec 1). Jako důvod popření pravosti nebo výše vykonatelné pohledávky přiznané pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu lze uplatnit jen skutečnosti, které nebyly uplatněny dlužníkem v řízení, které předcházelo vydání tohoto rozhodnutí; důvodem popření však nemůže být jiné právní posouzení věci (odstavec 2). V žalobě podle odstavce 1 může žalobce proti popřené pohledávce uplatnit pouze skutečnosti, pro které pohledávku popřel (odstavec 3).

Výkladem ustanovení § 199 insolvenčního zákona (upravujícím možnost popření pravosti nebo výše vykonatelné pohledávky insolvenčním správcem) se Nejvyšší soud zabýval především v rozsudku ze dne 18. 7. 2013, sen. zn. [29 ICdo 7/2013](#), uveřejněném pod číslem 106/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 106/2013“), který je - stejně jako další rozhodnutí

Nejvyššího soudu označená níže - dostupný též na webových stránkách Nejvyššího soudu. Tam na dané téma uzavřel, že:

1) Obecně platí, že (ve shodě s dikcí § 199 odst. 2 insolvenčního zákona) u přihlášené vykonatelné pohledávky přiznané pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu (příslušným orgánem tu může být nejen soud, ale např. též orgán veřejné správy nebo rozhodce anebo rozhodčí soud) lze uplatnit jako důvod popření její pravosti nebo výše jen skutkové námitky, konkrétně jen skutečnosti, které dlužník neuplatnil v řízení, které předcházelo vydání tohoto rozhodnutí. Přitom je lhostejné, zda takové skutečnosti dlužník neuplatnil vlastní vinou např. proto, že zcela rezignoval na svou procesní obranu v příslušném řízení, čímž přivodil vznik exekučního titulu založeného rozhodnutím, jež se neodůvodňuje vůbec (např. platební rozkaz nebo směnečný platební rozkaz) nebo rozhodnutím, jež se odůvodňuje jen minimálně (např. rozsudkem pro zmeškání nebo rozsudkem pro uznání). Pro úspěch takového popření bude naopak určující, zda skutečnosti, které dříve neuplatnil dlužník, jsou způsobilé změnit výsledek „sporu o pohledávku“ (právě ony jsou důvodem ve výsledku jiného právního posouzení věci); tedy, že v porovnání se skutečnostmi, které dlužník dříve uplatnil, jsou skutečnosti, které dříve uplatněny nebyly, rozhodující příčinou pro určení, že (insolvenčním správcem) žalovaný přihlášený věřitel nemá vůči dlužníku označenou vykonatelnou pohledávku (spor o pravost) nebo pro určení, že (insolvenčním správcem) žalovaný přihlášený věřitel má vůči dlužníku označenou vykonatelnou pohledávku v určité (výrokem rozhodnutí určené) výši (nižší, než je výše přihlášené vykonatelné pohledávky) (spor o výši).

2) Pravidlo, podle kterého u přihlášené vykonatelné pohledávky přiznané pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu nemůže být důvodem popření její pravosti nebo výše „jiné právní posouzení věci“ (§ 199 odst. 2, část věty za středníkem, insolvenčního zákona) typově dopadá na situace, kdy při nezpochybněném skutkovém základu věci (tedy, nejsou-li důvodem popření pravosti nebo výše vykonatelné pohledávky skutečnosti, které dlužník neuplatnil v řízení, které předcházelo vydání tohoto rozhodnutí, nebo takové skutečnosti sice byly uplatněny, ale v porovnání s dřívějším rozhodnutím nevedly ke změně skutkových závěrů) měl zjištěný skutkový stav vést k jinému právnímu posouzení věci, než které o něm v řízení, které předcházelo vydání tohoto rozhodnutí, učinil příslušný orgán. Může jít např. o situaci, kdy příslušný orgán přiznal věřiteli pohledávku vůči dlužníku jako plnění ze smlouvy, ač plnění mělo být přiznáno jako náhrada škody nebo jako bezdůvodné obohacení nebo o situaci, kdy příslušný orgán sice správně určil (pojmenoval) právní normu, podle které měl být posouzen zjištěný skutkový stav věci, ale nesprávně ji vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval (...). Přitom je zjevné, že chybné právní posouzení věci příslušným orgánem mohlo vést k přiznání pohledávky věřiteli vůči dlužníku tam, kde by „jiné“ (správné) právní posouzení věci vedlo k závěru, že pohledávka není po právu, nebo že nemá být přiznána v celé požadované výši.

3) Právní posouzení věci není vyloučeno jako důvod popření pravosti nebo výše přihlášené vykonatelné pohledávky, jestliže z pravomocného rozhodnutí příslušného orgánu, jímž byla pohledávka přiznána, žádné právní posouzení věci neplyne.

K těmto závěrům se Nejvyšší soud přihlásil i v rozsudku ze dne 31. 7. 2013, sp. zn. [29 Cdo 392/2011](#), v němž doplnil, že režim přezkoumání vykonatelné pohledávky přiznané pravomocným rozhodnutím „příslušného orgánu“ se uplatní i pro vykonatelnou pohledávku přiznanou pravomocným rozhodčím nálezem rozhodce nebo rozhodčího soudu. Tamtéž dále uzavřel, že platnost písemného právního úkonu není vždy závislá jen na skutečnostech podávajících se z listiny, v níž je zachycen (potud odkázal na důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2008, sp. zn. [21 Cdo 4841/2007](#), uveřejněného pod číslem 71/2009 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Důvody neplatnosti se mohou podávat z řady jiných skutečností, které (nebyly-li uplatněny dlužníkem v řízení, které předcházelo vydání rozhodnutí, z něž vzešla vykonatelná pohledávka) mohou být důvodem popření pravosti nebo výše vykonatelné pohledávky (§ 199 odst. 2, část věty za středníkem, insolvenčního zákona) jako skutečnosti způsobilé změnit výsledek „sporu o pohledávku“ (právě ony jsou důvodem ve výsledku jiného právního posouzení věci).

I v nyní posuzované věci je rozhodující, zda důvody popření vykonatelné pohledávky pravomocně přiznané rozhodcem – námitka neplatnosti ujednání o smluvní pokutě, obsažené ve smlouvě o revolvingovém úvěru – tkví v jiném právním posouzení věci nebo ve skutkových námitkách, které třetí žalovaná neuplatnila v rozhodčím řízení, jež předcházelo vydání rozhodčího nálezu.

Nejvyšší soud shledává podstatnou (a pro výsledek dovolacího řízení určující) skutečnost, kterou žalobce v dovolání pomíjí. Totiž to, že žalobce přihlásil do insolvenčního řízení směnečnou pohledávku, což plně koresponduje i s rozhodčím nálezem rozhodce Mgr. M. L. ze dne 4. 3. 2010. Z odůvodnění rozhodčího nálezu plyne, že žalobce nárok vůči třetí žalované dovozoval ze zajišťovací směnky vlastní, obsahující závazek třetí žalované zaplatit žalobci částku 115 600 Kč.

Obecně platí, že dlužník se může ubránit povinnosti uhradit směnečnou pohledávku jednak námitkami, které mají svůj základ ve výhradách proti uplatněné směnce (např. námitkou neplatnosti směnky, promlčení směnečné pohledávky), dále pak (za splnění určitých podmínek) mohou mít námitky původ také v mimosměnečných vztazích účastníků. Posléze uvedenými námitkami dlužník nezpochybňuje platnost samotné směnky, ale jejich obsah čerpá z vlastních vztahů účastníků, jež se směnkou pouze souvisí. Obrana dlužníka má v takovém případě svůj základ nikoliv přímo ve směnce, ale v hospodářském (kauzálním) podkladu, jenž byl důvodem vystavení směnky. Na jeho základě pak dlužník dovozuje, že není povinen zaplatit ani uplatněnou směnku.

V této věci žalovaní uplatňují právě kauzální námitky, neboť směnečnou pohledávku žalobce zpochybňují výhradou, podle níž je ujednání o smluvní pokutě ve smlouvě o revolvingovém úvěru, jejíž zaplacení bylo zajištěno spornou směnkou, neplatné. Je zřejmé, že důvod pro popření pohledávky tak dovozují ze skutečností, které se nepodávají ze směnky samotné (z jejího obsahu). Zároveň jde o skutečnosti, jež třetí žalovaná v rozhodčím řízení neuplatnila, které však mohly být způsobily změnit výsledek sporu (právě ony jsou důvodem ve výsledku jiného právního posouzení věci); srov. opět R 106/2013.

Uvedené lze shrnout tak, že u přihlášené vykonatelné směnečné pohledávky přiznané pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu lze uplatnit jako důvod popření její pravosti nebo výše i kauzální námitky, nebyly-li uplatněny dlužníkem v řízení, které předcházelo vydání tohoto rozhodnutí. Z pohledu ustanovení § 199 odst. 2 insolvenčního zákona v takovém případě nejde o (nepřípustné) jiné právní posouzení věci (vykonatelné pohledávky).

Jelikož právní posouzení věci, na němž rozhodnutí odvolacího soudu spočívá a které bylo dovoláním zpochybněno, je správné, Nejvyšší soud dovolání podle ustanovení § 243b odst. 2, části věty před středníkem, o. s. ř. zamítl, když jiné otázky nebyly dovoláním uplatněným dovolacím důvodem otevřeny.

Pro úplnost Nejvyšší soud poznamenává, že řešení otázky, zda na pohledávku žalobce je nutno pohlížet jako na vykonatelnou či nikoliv (posuzováno z hlediska omezení důvodů popření dle § 199 odst. 2 insolvenčního zákona), je v poměrech dané věci bez právního významu. Proto se jí Nejvyšší soud nezabýval.